

súly érdekében. Ezért igen nagyot hibázott III. Napoleon, midőn uralmárt a nemzeti eszméhez kötötte és előmozdította Bismarck egységesítő törekvéseit. Pedig előre láthatta volna, hogy az egyesült Németország nem az 1848-as frankfurti parlament ábrándos liberális elméi után fog igazodni, hanem a «vér és vas» bismarcki terméke lesz, mely épp ő rajta próbálja majd ki egyesült erejét. Nagybátyját követte itt az unokaöccs: botorul és esztelenül gyűlölte Franciaország természetes szövetségését: Ausztriát s ahol lehetett, megalázta és gyöngítette. Ausztria előtte az abszolutisztikus, a legitim, a nemzetietlen állam időszerűtlen, elavult mintája volt. Bismarck ezzel szemben a nemzeti elv megjelenítője s a német egységé, melyet I. Napoleon, Beranger, Victor Hugo, Thiers oly szívesen vártak s melynek Ausztria útjában állt. Németországban még mindig a tudósok, a költők szelid országát látta a francia köztudat... A harmadik köztársaság is csak németellenes, angol- és oroszbarát politikája miatt nyer Bainvillenél fölloldozást. De annál jobban nekimegy újra a «tehetségtelen» Thiersnek, ki még Szedán után is bízott a német-francia megegyezés lehetőségeiben.

Bainville konokul és gyűlölködően nacionalista; a francia nemzetiség teljes kielését követeli szinte vallásos áhitattal, — ugyanekkor viszont károsnak tartja, ha ez az elv más népeknél is érvényesül. Mikor a német partikularizmus Fichte, Hegel, Bismarck (és Hitler!) nyomán ma végnapjait éli, a Waterlootól Verdunig nyúló francia nemzedékek lelkében is nagy a változás. A világpolgári hagyaték, a humanista gondolat, a nemzetközi szabadság- eszme, Napoleon öröke teljesen hitelét veszti. Franciaország többé nem akar idegen célokért vérezni, többé nem szenteli magát az «emberiség» bizonytalan ügyeinek. Végre önmagának, önmagáért, befelé akar élni — ez a «negyedik nemzedékhez» írott utóhang alapgondolata. Bainville itt Renanra hivatkozik: Izrael népe, írta Renan, azért ment tönkre a próféták korában, mert valóságos klinikai telepe volt az akkori emberiség összes nyavalyáinak, ideáinak: vajjon így akar-e járni mások ügyéért a francia nép is, mely egy század forgása alatt először a német egységért rajongott és Szedánnál a németek által veretett le s mely a saját üdvén próbálta végig az emberiség minden új törekvését? A másik nagy probléma: a visszahozhatatlan német partikularizmus — és Bainville keserűen vallja be itt, hogy ez a harc elveszett, a jövő már nem hozhat a franciáknak kedvező megoldást.

Ő volt az igazi *politikai* történetíró. Nem ereszkedett a lélek mélységeire, de a fölszín ragyogása annál megvesztegetőbb nála. Igazi tanítványa Maurrasnak; rideg és merev, mint az állama üdvét legfőbb jónak tartó antik államférfiú; etikum, humanizmus, szabadság gondolat egész idegenek előtte. Erénye ez, vagy hibája? — örök kérdése ez az állam és az ember közti viszonynak; mi a fontosabb: az ember, vagy az állam, *egy* nemzet-e, vagy az emberiség, s mi a kiegyenlítő megoldás a kettő között?

DAL.

Ha mindig égne az égi lámpás, — Sem égi lámpás, se szívem lángja
 ó, éj, — ó, éj! már rég nem ég,
 nem lenne rajtam palástod árnya fölöttem azért oly sűrű sötét
 oly mély, oly mély. — már rég az ég.

Kolozsvári Olga.